ПРОЦЕСЪТ ЗА ИЗВЛИЧАНЕ И ПРИЛАГАНЕ НА ПОУКИ ОТ ПРАКТИКАТА, КАТО ЕЛЕМЕНТ НА ВСЕОБХВАТНИЯ ПОДХОД

ПОЛК. ДОЦ. Д-Р СТОЯН СТОЙЧЕВ
ДОЦЕНТ В КАТЕДРА „СЪВМЕСТНИ ОПЕРАЦИИ И ПЛАНИРАНЕ“, ФАКУЛТЕТ „НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ И ОТБРАНА“, ВА „Г. С. РАКОВСКИ“, НАЧАЛНИК НА КАТЕДРА „СЪВМЕСТНИ ОПЕРАЦИИ И ПЛАНИРАНЕ“

Резюме: *Всеобхватният подход за планиране на съвместни операции е един от най-ефективните подходи за изпълнение на процеси и прилагане на процедури в една система от системи, каквато се явяват съюзните сили на НАТО, генерирани за провеждане на дадена операция. Най общо всеобхватният подход е изражение на процеса на подготовка и планиране на операциите на НАТО, заложен в директивата за всеобхватно планиране на операциите. А чрез него процесът на извличане и прилагане на поуките от практиката (Lessons Learned) се реализира възможно най-цялостно и е в състояние да обхване различните фактори на средата, които предшестват, а и съществуват и се проявяват и в хода на провеждането на дадената операция от съюзните сили на Алианса.*

Ключови думи: *всеобхватен подход (ВП), системен подход, системен анализ, поуки от практиката, база данни, развитие на познанието, ефективност, ефекти.*

THE PROCESS OF EXTRACTION AND APPLYING LESSONS LEARNED, LIKE ELEMENT OF THE COMPREHENSIVE APPROACH

STOYAN GEORGIEV STOYCHEV

Abstract: *A comprehensive approach to joint operations planning is one of the most effective approaches to executing processes and applying procedures within a system of systems such as NATO's joint forces, generated to conduct a given operation. More generally, the comprehensive approach is an expression of the NATO operations preparation and planning process as set out in the Comprehensive Operations Planning Directive (COPD). And through it, the process of extracting and applying lessons from practice (Lessons Learned) is realized as comprehensively as possible and is able to cover the various factors of the environment that precede, and also exist and manifest themselves in the course of the given operation by the allied forces of the Alliance.*

Key words: *comprehensive approach, system approach, system analysis, lessons learned, data base, knowledge development, effectiveness, effects.*

Всеобхватният подход (ВП) представлява комплекс от дейности и процедури, предприемани за формулиране на проблемите, вземане на решение с отчитане на поуките от практиката и свеждането му до подчинените формирования с утвърдени бойни (формализовани) документи. Това също е процес на преосмисляне на принципите на осъществяване на възможно най-ефективно използване на наличните, заделени ресурси – за дадената операция, кампания. Той позволява на съвместните оперативни сили да се информират в детайли з а специфичните аспекти на средата, в която се провежда операцията/кампанията и за особеностите на основните участници (играчи) на театъра на операцията, както и за процесите, които възникват и биха могли да възникнат като следствие от слож-

ните взаимовръзки в съвременното геополитическо пространство.

Като анализира такива сложни системи като политическата, икономическата, военната, инфраструктурната, социалната и информационната система, ВП дава рецептата за правилното поведение на театъра на операциите и след координирани действия, взаимодействия и приемлив риск постига желаните крайни резултати – определените стратегически цели (военни и невоенни) и крайното състояние.

Функции на всеобхватния подход за планиране и провеждане на операциите:

Развитие на познанието

Тази функция (развитие на познанието) се извършва като се анализира и изследва стратегическата среда във всичките нейни аспекти (политически, военен, икономически, социален, инфраструктурен и информационен). Тези аспекти са известни също и като общи фактори на средата за сигурност. Процесът на развитие на познанието е непрекъснат, адаптивен и гъвкав и неделимо обвързан със системния анализ на стратегическата среда. Той е базиран на задълбочена експертиза и използва информационните технологии, с което се явява най-верният подход за разбиране на ситуацията. На негова основа се изгражда най-цялостната и вярна ситуационна осведоменост (situation awareness). Този процес започва още с индикирането на кризисната ситуация и продължава по време на всички фази от процеса за управление на кризи (реално от жизнения цикъл на дадената криза) на НАТО (политико-военна оценка, разработване на възможните опции за отговор, планирането на дадената операция, изпълнението и оценката й, прехода и нормализиране на ситуацията). Този процес нарушава традиционния подход, при който щабове от всяко едно ниво събират и анализират информация в собствената сфера, като предвижда създаване на обща база данни, в която щабовете от всички нива предоставят своята разузнавателна и познавателна информация, и предявяват своите изисквания.

Тази база данни се попълва от извлечените и дефинираните поуки от практиката от всяка една криза и операция, която е била проведена в даден период.

Процесът на изготвянето на бази-данни е непрекъснат, адаптивен, мрежов, сложен, изчерпателен процес, свързан със системния анализ. Специалистите по анализа и оценки трябва да развиват холистичен поглед и подход, като на оперативната среда се гледа като на система от системи (напр. политическа, културна, икономическа, военна, религиозна, обществена, информационна и др.).

Развитието на познанието поддържа планирането, изпълнението и оценката чрез предоставяне на всестранен поглед върху пространството за ангажиране. По този начин командирите притежават средство за цялостна оценка на политическите, военните, икономическите, социалните, информационните и инфраструктурните измерения и имат информация за начините, по които те си взаимодействат, като система от системи, функциониращи в пространството на ангажиране. Процесът на развитие на познанието е в основата на вземането на решения на политическо, стратегическо, оперативно и тактическо ниво. Именно информацията и уменията, придобити чрез опит или обучение, заедно със собствените знания и умения, осъзнати факти и осведоменост изграждат познанието. ***Познанието е резултат на интерпретация и комбинирана информация със специфични индивидуални модели на света, определени от обучение, образование, култура и т. н.*** Познанието за даден обект позволява с разбиране да се вникне в неговата специфична идентичност, което помага за постигане на поставените цели. Познанието означава власт над моментното състояние, структурата, функционирането на дадени системи в пространството на ангажиране и възможностите за оказване на влияние върху тях. Именно познанието е платформата, на която лежи всеобхватния подход за планиране на операциите, ***а като неминуема част от познанието е и процесът на извличане, определяне и съхраняване на поуките от практиката.*** Познанието се развива със системно събиране, обработване и използване на широк спектър от данни и информация. А в основата на такъв широкообхватен системен подход стои системният анализ.

Системен анализ

Това е друга функция на ВП за планиране на операции и сама по себе си тя представлява аналитичен процес, при който всестранно се изучават потенциалния противник/противостоящите сили, неутралните и съюзни нации, и съществуващата у тях обстановка, за идентифициране на поведе-

нието и структурата им като комплексни адаптивни системи, както и техните силни и слаби страни, и взаимни връзки. Това, наред с адекватната оценка на целите, поредицата от ефекти и последователността от действия, позволява да се определят развиващи се в пространството и времето мрежа от елементи, връзки и взаимодействия. В резултат на системния анализ можем да обхванем оперативната среда в своеобразен всестранен модел, даващ представа за сложната и системна динамика. Той е непрекъснат, съгласуван процес, насочен към развитие на действащо познание за пространството на ангажиране и възможностите за въздействие върху него.

Системният анализ се използва за развитие на познанието, като по този начин се подпомага процеса на управление при кризи, което на практика го прави пригодно за всички нива на управление в НАТО, тъй като предоставя възможност за разработване на всестранен модел на пространството на ангажиране. Системният анализ е непрекъснат процес, който трябва да стартира достатъчно рано, за да е възможен адекватен отговор на дадена криза. Целта на системния анализ е да се постигне всестранно разбиране на връзките между различните системи в пространството на ангажиране, което ще позволи на командирът да определи какви действия трябва да предприеме, за да нанесе желаните от него промени в ключовите играчи и така да си изпълнят поставените цели и заповядата мисия.

Постигането на пълно разбиране на оперативната среда, на пространството за ангажиране, не може да се случи без участието на всички елементи на оперативния щаб и без осъществяването на сътрудничество с различни разузнавателни организации, други национални и/или съюзни агенции и неправителствени експертни центрове, центровете за поуки от практиката. Използването на този подход позволява на командира да обхване голям брой специфични елементи (физически, функционални или поведенчески) в рамките на всяка система. Системни елементи могат да бъдат хората/персоналът, съоръжения, сили, информация или други компоненти на системата. Експертите чрез анализ определят връзките - поведенчески, физически или функционални взаимоотношения между отделните елементи. Анализът на връзките идентифицира действията, които биха могли да повлияят на поведението на системата, като подробно наблюдава и анализира пресечните точки на тези връзки и дава възможност точно да се дефинират и определят противниковите центрове на тежестта (на стратегическо и оперативно ниво) и критични точки. Освен това анализът предоставя средствата, чрез които анализаторите на системата определят необходимите бъдещи действия и по този начин подпомагат разработването на вариантите на действие, а впоследствие и съответните ефекти и действията за тяхното постигане.

Познанието трябва да подлежи на управление в организационен аспект, което да осигурява неговото добиване, организиране, защита и обмен, така че всички заинтересовани в реално време да могат да се възползват от него. По този начин ще бъдат осигурени процесите на вземане на решение и планиране. Процесът на управление на познанието се различава от традиционния подход, при който всяко ниво събира и анализира информация в своята собствена сфера, като при него информацията се „складира“ общо и всеки различен щаб има достъп в необходимата за него степен да предоставя информация и да предявява своите изисквания към разузнаването и към развитието на познанието.

На фиг. 2 са показани елементите и етапите на процеса на развитие на познанието:

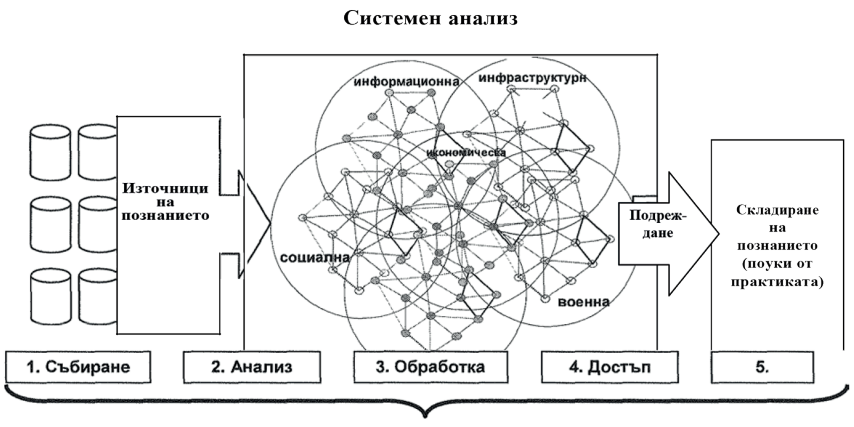

Фиг. 1. Процес на развитие на познанието

Развитие на познанието

Планиране

Прилагането на ВП при планирането на операции допълва и усъвършенства прилагания в НАТО процес на планиране на операции на оперативно ниво, за което е целесъобразно той да бъде разглеждан именно в този контекст. Тази функция не отрича съществуващия до момента в НАТО модел за планиране, а надгражда съществуващите документи и процеси за повишаване възможностите за планиране и провеждане на операции в условията на комплексност на обстановката, особено в тясно сътрудничество с невоенните инструменти и участниците извън НАТО. Планирането се осъществява едновременно, съгласувано и непрекъснато на всички нива на провеждане на операциите - от Северноатлантическия съвет (NAC) надолу за постигане на крайното състояние на НАТО в дадената операция/кампания. Това планиране никога не е самоцелно само за НАТО. За това намеренията на всички организации, желаещи да си сътрудничат с НАТО, трябва да бъдат идентифицирани достатъчно рано, с цел своевременно и обвързано планиране.

Иницииране

Ако се направи аналогия с процеса на управление на кризи на НАТО, инициирането на стратегическо ниво може да бъде отъждествено с фази 1, 2 и 3от този процес (индикация и предупреждение, политико-военна оценка и разработване на опциите за отговор). На този етап действията по планирането се извършват основно на стратегическо ниво, в тясно взаимодействие със Северноатлантическия съвет, Военния комитет, както и определения командир на съвместните сили. По време на инициирането стремежът е насочен към това максимално конкретно да се определят опциите за отговор (вариантите за отговор) на развиваща се или актуалната криза, с което всъщност се поставят основите за стартиране на процесът на планиране на операцията на оперативни ниво. Тук се подготвят и разработват стратегическите указания и се дават политически насоки на Северноатлантическия съвет. През този етап протичат множество процеси, по-съществените от които са: изясняване на проблема в рамките на пространството на ангажиране; уточняване на основните участници/играчи, допринасящи за задълбочаване на проблема или неговото разрешаване, в пространството на ангажиране; изясняване на международните интереси впространството на ангажиране; определяне на крайното състояние и целите на НАТО.

Групата за планиране на операции на стратегическо ниво[1] започва консултациисъс структури както от НАТО така и извън Алианса, след които определя потенциалните точки на съприкосновение. Паралелно с това протича процес на хармонизиране на намеренията и усилията, като за целта задължително се привлича експертизата на гражданското планиране при кризи, като особено внимание се отделя на географските данни и наличните ресурси в пространството на ангажиране. Така стратегическата оценка на SACEUR, предоставяна на Северноатлантическия съвет чрез Военния комитет, ще съдържа както възможнитевоенни опции за отговор на НАТО (вариантите за военен отговор), така и оценка на потенциалното крайно състояние на НАТО, стратегическите цели (военни и невоенни) и стратегическите ефекти.

Принос на ВП за повишаване ефективността на съвместните операции

ВП за планиране на операциите допълва и надгражда досега използвания модел на планиране. Анализирането и изследването на средата за сигурност с всичките нейни аспекти - фактори (политически, военен, икономически, социален, инфраструктурен и информационен) позволява да се събере и обработи информация, която да „извади на светло“ намеренията и способностите на ключовите участници, действащи в пространството на ангажиране. Процесът на развитие на познанието, дава възможност на командирът да извърши своеобразен разрез на средата, с което възприема сложните закони, правила и взаимовръзки, по които тя функционира.

Предлагайки услугите на познанието, ВП за планиране подпомага и насочва командирът към правилните действия за предизвикване на желаните ефекти. Тези ефекти играят ключова роля при прилагането на ВП при планиране и провеждане на съвместни операции, защото тяхното създаване води след себе си изпълнението на целите и постигането на крайното състояние. Те са породени от действията, като последствието от тяхното използване е промяна в способностите, промяна в поведението, схващанията и разбиранията на участниците в даден конфликт и в крайна сметка промяна и на стратегическата среда.

Ефектите могат да бъдат физически или нефизически. Физическите ефекти могат да доведат до възникване на нефизически и тяхната основна цел е да въздействат на способностите, докато нефизическите ефекти въздействат върху схващанията и поведението на участниците.

Според влиянието, което оказват върху изпълнението на целите, ефектите могат да бъдат няколко вида:

- ***желани ефекти*** - такива, които оказват положително въздействие за изпълнението на целите;
- ***нежелани ефекти*** - такива, които могат да попречат или дори да бъдат причина за не постигането на целите. За да се минимизира въздействието на тези ефекти всеобхватния поход за планиране на операциите набелязва ограничаващи мерки, които своевременно да се прилагат при появата на такъв тип ефекти;
- ***преки ефекти*** - те са непосредствено последствие от провежданите действия и най-често възникват в системата, срещу която са били насочени действията. Обикновено тяхното възникване може лесно да се идентифицира веднага след прилагането на тези действия;
- ***непреки ефекти*** - те са последствие на действие, предизвикано в резултат на възникване на пряк ефект, който от своя страна е следствие на действия, проведени в място и/или време, различни от мястото и времето, където е налице непрекият ефект. Много често е трудно да се разпознае възникването на непрекият ефект, поради това, че понякога промените в поведението на системата са много тънки и това от своя страна може да скрие степента на възникналият непряк ефект;
- ***ефекти от втори, трети и последващ ред*** са тези преднамерени ефекти, които са свързани с последствията от възникване на пряк ефект. За да опиша по-добре тези ефекти ще дам един напълно хипотетичен пример, как с лъжлив маньовър на собствени войски и сили се постига прекият ефект противникът да предислоцира/прехвърля/премества/извършва маньовър (с) войски за усилване на дадено направление, в резултат на това се постигат ефекти от втори ред - намалена защитеност на направлението, от което са взети войските, а в резултат на ефектите от втори ред се постига ефект от трети ред - многочислените войски, струпани в един район много трудно маневрират и се налагат допълнителни мероприятия по взаимодействието.

Планиращите и вземащи решение органи на стратегическо равнище, определят какви цели е необходимо и желателно да се изпълнят за достигане на крайното състояние и какви ефекти могат да се създадат за постигане на тези цели. Впоследствие се пристъпва към изпълнение на планираните действия, при което непрекъснато се следи за възникването на планираните ефекти.

След като се проведат действията и в следствие на това се появи целия възможен спектър от ефекти, ВП за планиране препоръчва извършване на задълбочен анализ, в резултат, на който освен ново извличане на поуки от практиката може да се наложи преразглеждането и преработването на плана с включване и на новите поуки от практиката, с което той най-пълно да отговори на определените цели и крайно състояние на НАТО. Именно с търсенето на желаните ефекти в една операция, ВП за планиране прави изпълнението й по-ефективно.

Чрез ВП на планиране в хода на операцията постоянно се следи за състоянието на системата. В резултат на динамичните действия системата постоянно мени състоянието си, за това щабът във всеки един момент знае дали новото състояние на системата е ефекта, който желае да постигне.

Процесът на оценка и определяне на поуките от практиката се извършва на всички нива на командване още преди стартирането на самата операция. По този начин се създават условия за постоянно следене на бурно изменящата се оперативна среда, извличане на поуки от практиката, от всяка една дейност и същевременно за промяна на условията в пространството на ангажиране. Именно това изисква своевременно започване на процеса на оценка с цел следене за промени на системата, преди започване на операцията. При това трябва се идентифицират всички промени, което може да доведе до преразглеждане на плана. Процесът на наблюдение продължава до започване на операцията, непосредствено преди всеки опит на собствените войски да й повлияят, служи за отправна точка на по-нататъшните оценки по време на операцията.

На оперативно ниво се провеждат три свързани цикъла:

Оценка на действията осигурява обратна връзка за щаба. Тази обратна връзка може да е позитивна - планираните действия са изпълнени, или не-

гативна — планираните действия не са изпълнени и трябва да се оцени необходимостта от промени в плана. При оценката на измерителите на действията се използва същата логика, както в случаите на негативна или неутрална обратна връзка при оценката на измерителите на ефектите.

Оценка на ефектите - осигурява обратна връзка за щаба. Както и при оценката на действията, обратната връзка може да е позитивна - планът е постигнал желания ефект и трябва да продължи неговото изпълнение, негативна - планът не е постигнал желания ефект и трябва да се прецени неговото коригиране и неутрална - ситуацията е непроменена. Разсъжденията за негативната обратна връзка включват два други аспекта: очакваната времева рамка е неправилна - планът работи, но по-бавно от очакваното или използваното ниво е некоректно. Неутралната връзка може да означава липса на прогрес, ако промяна на системата е била желана или успех ако се измерва промяна на елемент/връзка на системата, чиято промяна е нежелана.

Кръстосана оценка на ефекти и действия. Прави се за анализиране на причините, които не са позволили даден ефект да не се случи или определено действие да не се проведе. Това става посредством сравнението или съвместния анализ на статута на действията и статута на ефектите. Освен това този анализ може да даде представа за валидността на допусканията, които са били направени по-рано при планирането.

От всичките тези свързани цикли в крайна сметка се извличат и се определят поуки от практиката, които след обстойна проверка се съхраняват или складират като база данни на познанието.

ВП на планиране на съвместни операции позволява на командирите да разберат как ефектите и действията от техните планове и операции биха могли да въздействат или да бъдат повлияли от други планове и операции. Следвайки този подход, планиращият щаб и командирите имат възможност да погледнат ситуацията от различни посоки, т.е. в доста в по- широк аспект, което им дава възможност да планират ефективни действия на подчинените формирования.

Слизайки на нивата под политико-стратегическото (NAC), ВП за планиране дава възможност за различно вземане на решение на различните нива (военно-стратегическо, оперативно, тактическо), като позволява прилагане на специфични практики и процедури на всяко ниво, установяване на ясни връзки между крайно състояние, цели, ефекти и действия и когато е възможно хармонизиране на военното и политическото планиране на НАТО с политическото, икономическото и гражданско планиране на участниците извън Алианса.

ВП за планиране на операции дава няколко основни принципни решения, които са приложими на всички нива:

- допълва други философии, подходи и принципи, като непрекия подход и мисийното командване;
- фокусира се върху крайното състояние и определяне на ефектите, които трябва да се създадат за оказване на влияние върху поведението и способностите на ключовите участници и по този начин изпълнява определени цели, водещи до постигане крайното състояние;
- разглежда пространството на ангажиране като система, в която всички участници и съставни елементи си взаимодействат за създаване на ефекти;
- изисква анализ на системите и системите от системи, за да се вникне във връзките между определени действия и ефекти;
- изисква постоянно извличане на поуките от практиката, тяхното ясно определяне, и съхраняване в база от данни;
- изисква хармонизиране на приноса на различните инструменти на НАТО и когато е подходящо с действията на суверенни държави (независимо, дали са, или не са членове на НАТО), както и с различни международни, правителствени и неправителствени организации;
- изисква непрекъсната оценка на ефективността на действиятаи адаптиране на плановете, ако е необходимо.

С прилагането на ВП за планиране на операциите на практика се проявява един по-всестранен, съгласуван и координиран начин на мислене, позволяващ на командирите и щабовете да имат поглед отвъд използването на военните средства, който да им даде по-големи възможности за координиране на действията с другите участници.

С използването на ВП за планиране стъпвайки и на извлечените и съхраняваните поуки от практиката могат да се предвиждат, очакват, изпреварват и провеждат широк спектър от едно-

временни действия, в това число бойни, стабилизационни, възстановителни, помирителни, хуманитарни и др. ВП на планиране на операциите дава възможност за съгласувано и всестранно прилагане на различните инструменти на Алианса, които наред с практическото сътрудничество с участниците извън НАТО, водят операциите към успешен желан краен резултат.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. *NATO STANDARD, AJP-01 Allied Joint Doctrine, Edition F, Version 1, 2022.*
2. *NATO STANDARD, AJP-3 Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations, Edition C, Version 1, 2019.*
3. *NATO STANDARD, AJP-3.4.1 Allied Joint Doctrine for the Military Contribution to Peace Support, Edition A, Version 1, 2014.*
4. *ALLIED COMMAND OPERATIONS, Comprehensive Operations Planning Directive, Version 3.0, 2021.*

1 В последното издание на Директивата за всеобхватно планиране на операции на НАТО (Allied Command Operations, Comprehensive Operations Planning Directive – COPD, January 2021), тази група е посочена и наименована като Между функционален екип за действие (Cross-functional Action Team - CAT).

РЕКЛАМА

ПОСЕТЕТЕ НАШАТА ОНЛАЙН КНИЖАРНИЦА

https://nacionalna-sigurnost.bg/shop

РЕВЮТА НА КНИГИ И ПРОМОЦИИ